Se zoologem Ondřejem Sedláčkem o filmu Planeta Praha

Ve čtvrtek 4. srpna 2022 vstoupil do kin dokumentární přírodovědný film Planeta Praha zkušeného režiséra Jana Hoška (absolventa Filmové akademie múzických umění, ale i Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, autora filmů jako Netopýři ve tmě, Slyšet sýčka, Svět podle termitů nebo Planeta Česko). Snímek prostřednictvím několika hlavních zvířecích hrdinů přibližuje soužití přírody a člověka v rušném velkoměstě. Ukazuje pestrost pražské přírody a přináší někdy až fascinující příběhy, které jsou možná pro běžného pozorovatele jen stěží postřehnutelné. Filmaři a biologové tak společně přinášejí veřejnosti návod, jak vnímat zvířecí sousedy, a zároveň chtějí motivovat k větší zodpovědnosti k městské přírodě a k zachování její rozmanitosti. RNDr. Ondřej Sedláček, Ph.D., působí na katedře ekologie Přírodovědecké fakulty UK a ve společnosti Ochrana fauny ČR, o. p. s. (čtenáři Živy ho také znají jako autora článků, např. o reintrodukci denních motýlů v ČR nebo o přírodě Kamerunu).

Jaká byla vaše role při vzniku filmu?
Nápad natočit soužití rostlin, živočichů a člověka v městské džungli vznikl už před mnoha lety. Pokusit se zachytit všechny ty nesmírně zajímavé interakce, míchající se společenstva, rychle se měnící chování živočichů i vznikající adaptace v dynamické krajině měst. Urbánní ekologie prošla rychlým vývojem – ještě zhruba před 20 lety byla města popisována jako sterilní, vykleštěná krajina překážející přírodě. Dnes je vnímáme jako laboratoř, v níž se odehrávají tisíce příběhů. A klademe si řadu otázek. Stěhuje se postupně lidmi vyhnaná příroda zpět za námi do města? Film nahlíží pod pokličku velkoměsta očima přírodovědců.

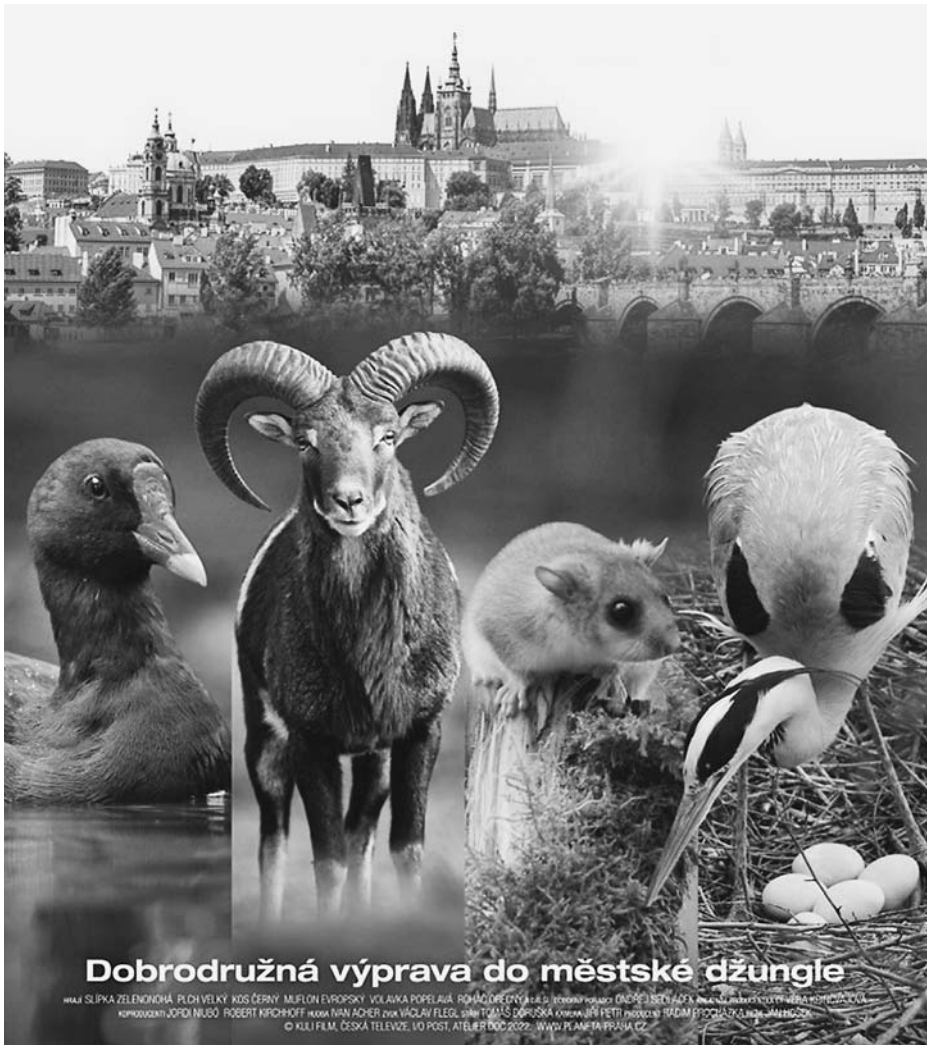

Byl jsem osloven režisérem Janem Hoškem hned při zrodu námětu a scénáře. Známe se dlouho a Honza věděl, že mě urbánní ekologie baví. Postupně jsem se stal hlavním odborným poradcem. To ale neznamená, že rozumím všemu. Spíše jsem využil svých širokých kontaktů s kolegy z akademického prostředí, od botaniků přes entomology, herpetology, ornitology až po mammaliology. Pracoval jsem vlastně hlavně s lidmi. Každý druh živočicha vystupující ve filmu měl svého poradce. Někdy dva. Byli to lidé zabývající se jejich výzkumem, ale i pouzí nadšenci. Vědci jsou schopni nadhodit zajímavý evolučně-ekologický příběh vázaný k danému organismu, amatérští pozorovatelé zase často vědí, kdy a kam přesně jít, abychom vše mohli natočit. To mě nesmírně bavilo.

Můžete představit některé z hlavních hrdinů?
Akcent filmu byl kladen pouze na několik příběhů s hlavními představiteli, kteří dobře reprezentují určitou situaci. Tak třeba kos černý, jehož městské populace pozorujeme a studujeme už 200 let. Kosi se ve městech chovají dost odlišně od jedinců svého druhu žijících v krajině za hranicemi města. Zůstávají v intravilánu i přes zimu, začínají hnízdit mnohem dříve, zkracují se jim křídla, jejich hlasové projevy jsou jiné atd. To všechno v reakci na odlišné klimatické podmínky města, jeho strukturu i jiné druhové složení společenstev, se kterými interagují. S trochou nadsázky tak začala proměna druhu *Turdus merula* na *T. urbanicus*. Mezi další hlavní filmové hrdiny patří slípka zelenonohá, plch velký nebo muflon.

Jak dlouho film vznikal a jaké měli filmaři podmínky?
Natáčelo se dva roky, v rozpočtu jsme měli 400 natáčecích dnů. Vzniklo více než 300 hodin materiálu, který se stříhal 8 měsíců. V terénu s námi bylo celkem 10 úžasných kameramanů v čele s Jiřím Petrem. K filmu byla složena originální hudba skladatelem Ivanem Acherem, komentář namluvil a místy skvělým způsobem pozměňoval herec a hudebník Jiří Macháček. Myslím, že jsme měli naprosto mimořádné podmínky. I tak by se ale dalo točit dál a dál, dalších zajímavých nápadů i možností je mnoho.

Je film obecně o městské přírodě, nebo spíše o Praze? V čem je Praha výjimečná oproti jiným evropským velkoměstům?
Není to film zdaleka jen o Praze – její obyvatelé možná lépe poznají některé méně známé lokace, ale to pro vyznění filmu není důležité. Sice oslavujeme Prahu, ale mnoho situací by se mohlo odehrávat i v jiných českých i evropských městech. Samozřejmě si ale myslíme, že Praha je v některých

© Nakladatelství Academia, SSČ AV ČR, v. v. i., 2022. Přetisk článků včetně obrázků se výslovně zapovídá. Veškerá práva včetně práva reprodukce jsou vyhrazena.

ohledech výjimečná. Kromě historie a malebnosti se vyznačuje obrovskou stanovištní heterogenitou a pestrostí. Má vlastně tvar obřího, několikapatrového, na několika místech prořízlého dortu, z geologického pohledu s nejstaršími proterozoickými břidlicemi na dně a nejmladší spražovou vrstvou na úplném povrchu. Na ní všechny antropogenní doplňky – navážky, zářezy a městský život samotný. A tím vším prochází vltavský kaňon. V Praze také najdeme velké množství zelených ploch, které se tu v šílené spleti prolínají s budovami, silnicemi, železnicemi, postindustriálními stanovišti a brownfieldy.

Co se nad očekávání vydařilo a měli jste během natáčení i nějaké těžkosti?
Nápadů, co natočit, by byla opravdu spousta. Pamatuji si mnoho popsaných stran notesu z pravidelných schůzek s Honzou Hoškem v dnes již neexistujícím bistru U veselé kozy na Smíchově. Realita natáčení je však jiná. Nechtěli jsme jen lepit střípky z pražské přírody, ale pravdivě natočit jednotlivé příběhy, hlavní dějové linie. Plán byl třeba natočit kosí hnízdo někde u vstupu do metra nebo u rušné autobusové zastávky. Hnízdo s trčícími igelity, případně zabudovanými cigaretovými nedopalky, které kosi využívají jako antiseptikum a antiparazitikum. Jenže za dva roky jsme žádné takové hnízdo nenašli. Kosi reagují na přítomnost strak a úplně změnili strategii hnízdění. Takových nezdarů bylo více, obdivoval jsem v určitých chvílích Honzu, že jako režisér neupadá do hluboké deprese. Naši „herci" si z nás zkrátka mnohdy dělali legraci a režisér ani kameraman pro ně nepředstavovali vůbec žádnou autoritu. Zvířata mají svou hrdost.

Jak jste se jako vědec vyrovnával s filmovým formátem a případnými zjednodušeními?
To byla největší výzva. Platí obecně pro popularizaci vědy. Jako vědci pracujeme s přesnými informacemi, ale studované téma je často dost složité. Pokud ho chceme jednoduše představit, musíme si dávat velký pozor na přesnost zjednodušeného sdělení. V nejlepším případě neřekneme všechno, v horším případě se dopouštíme určitých nepřesností. Ale vědomě. Jde o nutný kompromis. Komentář i děj by se neúměrně natahoval, film by ztrácel dějovou linii i napětí. Očekávám, že se někteří vědci možná ozvou. Ale dobře popularizovat vědu není vůbec jednoduché.

K filmu vznikla i stejnojmenná kniha. V čem se liší?
Film je sice médium, které do několika pečlivě vybraných záběrů dokáže vměstnat silné sdělení i emoce. Docela dobře se to daří u jednotlivých postav, vybraných druhů rostlin a živočichů. Jak ale na plátně ukázat spletité ekologické vztahy, dlouhodobé procesy, mikrosvět mykorhizy nebo dynamiku celých společenstev? Sledovat život rostlin vyžaduje roky opakovaných návštěv lokality, prodírání se nehostinnými, trnitými tunely i toleranci k mnohdy nevábným místům, kam by člověk běžně nešel. Psaný text, fotografie a ilustrace nabízejí jiné možnosti. Záběr, na který by kameraman čekal desítky hodin a úspěch by zdaleka nebyl zaručen, se dá nahradit jednou výstižnou větou, díky ilustraci se můžeme podívat tam, kam se kamera nedostane. A proto vznikla knížka Planeta Praha, která vyšla v nakladatelství Jakost. Autory textů jsou kromě mě Jan Albert Šturma, Petr Šípek a David Storch. Chtěli jsme nafilmované příběhy rozepsat, dovysvětlit, dokončit a doplnit dalšími, mnohdy zamotanějšími historkami.

Co z filmového pozorování městské divočiny vyplynulo pro vás jako biologa?
Chodil jsem na místa, kam bych se normálně nevypravil, udělal jsem si čas na výpravy, které bych jinak nepodnikl. A všechna ta pozorování městské divočiny byla vzrušující, překvapivá a neskutečně zajímavá.

Film bude uváděn v běžné filmové distribuci v kinech po celé České republice. Blíže na https://www.aerofilms.cz/planeta-praha/

Knihu Planeta Praha vydalo nakladatelství Jakost ve spolupráci se společností Kuli Film, s. r. o., 336 str. Doporučená cena 499 Kč

Pavel Šremer

Adaptační opatření v Klimatickém plánu hlavního města Prahy do roku 2030

Naše hlavní město se přihlásilo k plnění závazků vyplývajících z právně závazné mezinárodní Pařížské dohody o změně klimatu, kterou přijalo 196 smluvních států Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu. Byla sjednána v Paříži 12. prosince 2015, vstoupila v platnost 4. listopadu 2016. Jejím cílem je omezit globální oteplení nejvýše o 2 °C, přednostně jen o 1,5 °C, ve srovnání s předindustriálními úrovněmi. Státy se zavázaly snížit emise skleníkových plynů tak, aby se v polovině 21. století stal svět klimaticky neutrálním. Směřování Evropské unie bylo tímto imperativem zásadně ovlivněno. Následně 11. prosince 2019 Evropská komise (EK) sdělením ostatním orgánům EU publikovala Zelenou dohodu pro Evropu (The European Green Deal), kde již je cíl klimaticky neutrální EU v r. 2050 obsažen a jako přechodný cíl do r. 2030 byla vytyčena snaha o 50–55% redukci koncentrace skleníkových plynů oproti r. 1990 (přepočtené jejich účinkem na klima, jako má obsah CO_2, tedy 55% snížení CO_2 ekv.). Dne 17. září 2020 navrhla předsedkyně EK Ursula von der Leyenová ve svém projevu o stavu EU zvýšený cíl 55% redukce skleníkových plynů. Tentýž den pak EK přijala v tomto smyslu sdělení Zvýšení ambicí Evropy v oblasti klimatu do roku 2030 – Investice do klimaticky neutrální budoucnosti ve prospěch našich občanů (obvykle citované jako cílový plán EU do r. 2030).

K implementaci a realizaci pak Evropská komise navrhla 14. července 2021 první sérii dokumentů Fit for 55, která obsahuje legislativní návrhy na revizi celého klimaticko-energetického rámce EU do r. 2030, včetně právních předpisů týkajících se tzv. sdíleného úsilí (effort sharing), využívání půdy a lesnictví (návrh revize nařízení o emisích skleníkových plynů a jejich pohlcování v důsledku využívání půdy, změn ve využívání půdy a lesnictví, LULUCF), obnovitelných zdrojů energie, energetické účinnosti, emisních norem pro nové osobní a dodávkové automobily a směrnice o zdanění energie. Komise navrhuje posílit systém obchodování s emisemi (ETS), rozšířit ho na námořní odvětví a časem omezit bezplatné povolenky přidělované leteckým společnostem. Navrhovaný systém obchodování s emisemi pro silniční dopravu a budovy by měl fungovat od r. 2025 a být doplněn novým sociálním klimatickým fondem s krytím 72,2 miliardy eur na řešení sociálních dopadů. Balíček Fit for 55 navrhuje i právní předpisy týkající se čistých námořních a leteckých paliv. Aby se zajistilo spravedlivé stanovení cen emisí skleníkových plynů spojených s dováženým zbožím, navrhuje Evropská komise nový mechanismus úpravy uhlíkových cel na hranicích.

Praha se přihlásila k Pařížské dohodě a vývoji v EU vyhlášením klimatického závazku zastupitelstvem hlavního města 20. června 2019 a hlavně pak s pomocí Klimatického plánu hl. m. Prahy do r. 2030, přijatého zastupitelstvem 27. května 2021 pod příznačným podtitulem Praha na cestě k uhlíkové neutralitě (obr. 1). Jde o strategický plán, jak snížit emise CO_2, které jsou spjaty s využíváním energie v hranicích metropole. Praha si stanovila ambiciózní cíl snížit tyto emise do r. 2030 o 45 % výchozí uhlíkové stopy města v r. 2010, tedy o čtyři miliony tun CO_2. Na první pohled se to zdá méně než v EU vytyčený cíl 55 %. Ten se však vztahuje k r. 1990, tedy cíl je k období 40 let. Vzhledem k velkému poklesu emisí skleníkových plynů na území České republiky právě po r. 1990, vlivem omezení výroby a opatření na snížení znečištění zvláště na začátku 90. let, by množství ušetřených emisí při plnění celoevropského cíle bylo vlastně nižší než pražská snaha o 45% snížení vzhledem k r. 2010, k období jen 20 let. Tuto úpravu doporučil Mezivládní panel pro změnu klimatu (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) – sdružení vědců z celého světa, které zkoumá příčiny změny klimatu a vyhodnocuje jejich environmentální

© Nakladatelství Academia, SSČ AV ČR, v. v. i., 2022. Přetisk článků včetně obrázků se výslovně zapovídá. Veškerá práva včetně práva reprodukce jsou vyhrazena.